

**«ПРОФЕСОР ОЛЬГА
ЗАСТАВЕЦЬКА - ВЧЕНА,
ПЕДАГОГ, ОРГАНІЗАТОР
ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ»
(ДО 70-ОЇ РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ ВЧЕНОЇ)**

**Збірник матеріалів Всеукраїнської
науково-практичної конференції**

**27 квітня 2023
року, Тернопіль**

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопільський обласний краєзнавчий музей
Тернопільський відділ Наукового товариства імені Шевченка
Тернопільський відділ Українського Географічного Товариства

**Всеукраїнська науково-практична конференція
«ПРОФЕСОР ОЛЬГА ЗАСТАВЕЦЬКА - ВЧЕНА, ПЕДАГОГ,
ОРГАНІЗАТОР ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ »
(до 70-ої річниці від дня народження вченої)**

Збірник матеріалів

**Тернопіль
27 квітня 2023 року**

УДК 911

Редакційна колегія: Заставецька Л.Б., Заставецький Т.Б.,
Мариняк Я.О., Стецько Н.П.

Рекомендовано до друку вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 10 від 30 травня 2023 року)

«Професор Ольга Заставецька - вчена, педагог, організатор географічної науки» (до 70-ої річниці від дня народження вченої): збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 квітня 2023 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка / Ред. кол.: Заставецька Л.Б., Заставецький Т.Б., Мариняк Я.О., Стецько Н.П. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. 344 с.

Збірник містить тези доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Професор Ольга Заставецька - вчена, педагог, організатор географічної науки», що відбулась 27 квітня 2023 року на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Для всіх, кого цікавлять актуальні проблеми географії та географічної освіти.

УДК 911

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей, а також за те, що матеріали не містять даних, які не підлягають відкритій публікації.

© Колектив авторів, 2023
© ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2023

*ОЛЪГА ЗАСТАВЕЦЪКА
(1953-2017 гг.)*

References

1. Rudenko O.G., Bodyanskyi E.V. Artificial neural networks: Training. manual. - Kharkiv: SMIT Company LLC, 2006. - 404 p.
2. Yann LeCun, J. S. Denker, S. Solla, R. E. Howard and L. D. Jackel: Optimal Brain Damage, in Touretzky, David (Eds), Advances in Neural Information Processing Systems 2 (NIPS*89), Morgan Kaufman, Denver, CO, 1990
3. Yevdokymov S. Hopfield's neural networks for pattern recognition // Innovative scientific research in science and practice: collection of abstracts of reports of the international scientific and practical conference (Poltava, August 11, 2021). Poltava: TSFEND, 2021. 28 p.

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У РАМКАХ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА»

Котик Л. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів, Україна

e-mail: liubov.kotyk@lnu.edu.ua

Сучасні інформаційні й технологічні інновації в усіх сферах суспільства зумовлюють перегляд знань, умінь та навичок, якими володіє людина ХХІ ст., загалом, і випускник закладу вищої освіти, зокрема. Швидкість напіврозпаду знань (за Р. Knight від кількох місяців до 5-10 років) [13] уже не викликає сумніву в суспільстві та компенсується впровадженням концепції освіти упродовж життя і постійного підвищення професійної кваліфікації (*upskilling*), що «нівелює напіврозпад компетентностей професіонала» [10]. Водночас зростає увага до формування м'яких навичок випускників закладів вищої освіти, ефективно набуття яких є запорукою майбутнього професійного зростання та конкурентоспроможності на ринку праці.

Проблема м'яких навичок активно досліджується ученими та обговорюється фахівцями-практиками. Зокрема, 2015 р. Організація міжнародного співробітництва та розвитку виокремила набір

збалансованих когнітивних, соціальних та емоційних навичок (*Skills for Social Progress*), які потрібні людям для досягнення успіху у XXI ст. [14]; 2020 р. на Всесвітньому економічному форумі означено «групу 10» м'яких навичок (*soft skills*) майбутнього розвитку: аналітичне мислення та інноваційність; активне навчання; комплексне проблемне мислення; критичне мислення і аналіз; креативність, оригінальність та ініціативність; технологічна грамотність; лідерські навички та соціальна відповідальність; технологічний дизайн і програмування; стійкість, стресостійкість і гнучкість; міркування, вирішення проблем та генерування ідей [15].

У сфері вищої освіти України, в останнє десятиліття проблеми формування м'яких навичок здобувачів освіти шляхом застосування тренінгових технологій досліджували О. Абрамова, О. Пуляк, А. Терещук [1]; розвиток м'яких універсальних навичок у Новій українській школі, як основи майбутньої професійної орієнтації, яка зумовить конкурентоспроможність та затребуваність на ринку праці, оскільки *«людина впродовж життя може змінювати до 12 місць роботи, з яких половина змінюється у віці до 25 років»*, вивчала Л. Сергєєва [12, с. 147].

Формування м'яких навичок у процесі навчання географів у класичних закладах вищої освіти досліджували Л. Немець, К. Сегіда, К. Кравченко, М. Логвинова [8]. Автори: узагальнили класифікацію м'яких навичок (*soft skills*) через призму індивідуальні, комунікативні/міжособистісні, управлінські /ситуаційні [8, с. 32]; уклали типологію затребуваності м'яких навичок залежно від приналежності для працевлаштування (етапи: підготовка, пошук, збереження) [8, с. 34]; проаналізували форми організації роботи, які застосовуються на кафедрі соціально-економічної географії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна для розвитку та вдосконалення м'яких навичок [8, с. 38-39]; означили важливість м'яких навичок, при підготовці студентів-географів, що обумовлено: *«необхідністю подальшого працевлаштування випускників в обраній фаховій галузі, що не завжди легко. Саме тому географам слід бути конкурентоздатними не тільки за фаховими вміннями й навичками, але й за навичками лідерства, комунікації, командної роботи тощо»* [8, с. 39].

Через призму структури та методів навчання, які застосовуються в окремих освітніх компонентах, проблему формування м'яких навичок студентів-географів, як запоруку формування професійних компетентностей досліджували О. Мамчур, І. Ванда, Л. Котик [7]; розвиток м'яких навичок у контексті освітнього компоненту «Геокультура і геоосвіта України» означили І. Ровенчак, Л. Котик [11]; аналіз TED-виступу, як засобу формування м'яких навичок студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) розкрила Л. Котик [5].

На часі є дослідження формування м'яких навичок у рамках освітніх компонентів, які викладаються на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Одним із таких компонентів освітньо-професійної програми «Середня освіта (Географія)» Львівського національного університету імені Івана Франка є «Глобальні проблеми людства» [9].

Освітня компонента «Глобальні проблеми людства» входить до групи вибіркового навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки блоку «Економічна і соціальна географія», які розроблені на кафедрі економічної і соціальної географії у рамках цієї освітньої програми.

Навчальна дисципліна «Глобальні проблеми людства» забезпечує формування фахових компетентностей майбутніх вчителів географії [4, 9]: здатність використовувати систему наукових знань для організації навчальної діяльності у закладах освіти з урахуванням особливостей самого предмету (географії); застосовувати знання про сучасні досягнення у предметних областях, а також застосовувати міждисциплінарні підходи у навчанні географії; усвідомлювати сутність взаємозв'язків між довкіллям та суспільством, розуміти концепцію сталого розвитку та впроваджувати її засади у навчальному процесі, а також застосовувати базові знання з природничої та суспільної географії для формування розуміння причинно-наслідкових зв'язків та уміння їхнього застосування у професійній, соціальній діяльності.

Формування м'яких навичок здобувачів освіти у рамках курсу «Глобальні проблеми людства» відбувається шляхом конструювання практично-семінарських занять у проблемно-пошуковому аспекті, зосередження діяльності студентів на праці у малих групах, зацікавлення їх до проєктної діяльності, аналізу кейсів тощо.

Наприклад, у межах практичної роботи «Глобальні проблеми:

класифікація та наукові підходи до трактування» [3, с. 30-42] студенти працюють у малих групах над розробкою та побудовою графічної моделі класифікації глобальних проблем людства. Це дає змогу здобувачам освіти розвивати навички командної праці, креативності й оригінальності, критичного мислення.

При виконанні практичної роботи «Тематика глобальних проблем людства у доповідях провідних вчених світу» [3, с. 43-53] студенти критично аналізують одну з доповідей Римського клубу. За результатами аналізу укладають презентацію, яку доповнюють власними картосхемами, діаграмами, що доводять/спростовують головні тези наведені у доповіді. Це дає змогу розвивати у здобувачів освіти навички критичного аналізу й комплексного проблемного мислення, самопрезентації, ораторського мистецтва, технологічної грамотності.

У межах практичної роботи «Глобальна проблема війни і миру» [3, с. 54-60] студенти аналізують кейси розвитку військових конфліктів в одній із держав світу (джерело: «Wars in the Words», 2021) та укладають пропозиції-проекти їх розв'язання. Це сприяє формуванню навичок комплексного проблемного, просторового мислення і критичного аналізу, дизайн-мислення, соціальної відповідальності.

При вивченні теми «Глобальна проблема урбанізації», здобувачам освіти пропонується розробити та презентувати власні ідеї креативного висвітлення глобальної проблеми урбанізації у середній школі з застосуванням інформаційних технологій, напрацювань міжнародних аналітичних організацій, освітніх фондаций тощо [3, с. 62]. Виконання цього завдання розвиває у студентів креативність, оригінальність, ініціативність, соціальну відповідальність та технологічну грамотність.

У рамках вивчення теми «Проблема збереження здоров'я населення» [3, с. 78-86] студенти знайомляться з освітніми цифровими платформами «Освіторія», «Дія», «EdEra», «На Урок» на предмет висвітлення на їхніх ресурсах матеріалів про захворюваність населення світу і України та можливості їх застосування в освітньому процесі у середній школі. Це розвиває технологічну грамотність здобувачів освіти, сприяє зростанню їхньої соціальної відповідальності та прояву креативності.

Засвоюючи тему «Глобальна енергетична проблема» [3, с. 87-96]

студенти шляхом праці у малих групах опрацьовують кейси сценаріїв розвитку світової енергетики (джерело: «World Energy Issues Monitor», 2021) та означають місце у них України. Виконання завдання сприяє розвитку у здобувачів освіти навичок командної праці, лідерства, критичного мислення й аналізу, стресостійкості та гнучкості. Останні навички особливо необхідні для майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти та формуються у рамках мозкової атаки, яка виникає у малій групі при обговоренні перспектив розвитку сфери енергетики держав світу.

Навичка соціальної відповідальності розвивається в студентів у процесі засвоєння теми «Глобальна екологічна проблема» [3, с. 97-104]: аналізуючи просторові відмінності індексу сталого розвитку людського потенціалу (*Sustainable Development Index*) й екологічного сліду (*Ecological Footprint*) здобувачі освіти усвідомлюють вразливість планети Земля, осягають деструктивний вплив людської діяльності, осмислюють безповоротність змін природного довкілля.

Наскрізне використання на практично-семінарських заняттях запитань для дискусії (Чому не можна залишатися осторонь глобальних проблем?, Чи готове суспільство до появи нового виду — Людина генномодифікована?, Як пандемія COVID-19 вплинула на рівень демократичних перетворень у світі? Чому її називають поліпандемією?, Чому посиленої актуальності набула проблема освоєння навколосемного простору та колонізації планет Сонячної системи? та ін.) дає змогу розвивати у здобувачів освіти аналітичне міркування та критичне мислення, генерувати підходи до розв'язання проблем, проявляти ініціативність та лідерські навички, вчитися працювати у команді, бути гнучким та стресостійким, розвивати емоційний інтелект та комунікативні навички.

Різномпланове поєднання методів навчання у рамках освітньої компоненти «Глобальні проблеми людства» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) забезпечує формування у здобувачів освіти як належної знаннєвої й професійної компетенції так і розвиток м'яких навичок. Останні є вимогою ХХІ ст. та забезпечують ефективний професійний розвиток особистості у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Абрамова О. В., Пуляк О. В., Терещук А. І. Формування м'яких навичок у здобувачів освіти через застосування тренінгових технологій // Вісник післядипломної освіти. 2021. Вип. 18 (47). С. 10-28. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/18_47_2021/pedagog/Bulletin_18_47_Pedagogika_Abramova_Puliak_%D0%A2ereshchuk.pdf
2. Книш М., Котик Л. Актуальні наукові підходи до трактування глобальних проблем // Grail of Science. 2022. № 20. С. 271-276.
3. Книш М., Котик Л. Глобальні проблеми людства: навч. посіб. Львів: Простір-М, 2021. 130 с.
4. Книш М., Котик Л. До актуальності викладання курсу «Глобальні проблеми людства» // Доктор філософії Олена Степанів: географ, краєзнавець, освітянин: матеріали міжнар. наук. онлайн-семінару. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022.
5. Котик Л. І. TED-виступ як можливість розвитку м'яких навичок студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) // Географічні діалоги на перехресті практики і теорії: зб. матеріалів І Регіональної наук.-практ. конф. Івано-Франківськ: ПРИЕТ-ДІАС, 2021. С. 80-83.
6. Котик Л. І. До проблеми формування soft skills майбутніх вчителів географії // Інтеграція фундаментальних та прикладних досліджень в географічній, екологічній та хімічній освіті: зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. інтернет конф. Умань: Візаві, 2021. С. 78-82.
7. Мамчур О., Ванда І., Котик Л. Суспільно-географічні дисципліни: роль у формуванні професійних компетентностей // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : географія. Тернопіль: СМП «Тайп». № 2. (Вип. 39). 2015. С. 73-81.
8. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Кравченко К. О., Логвинова М. О. Формування soft skills у процесі підготовки географів у класичному університеті // Проблеми сучасної освіти. 2020. Вип. 11. С. 28-41. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/17636>
9. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія)» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/07/OPP-014_07-master-2022.pdf.

10. Писар Н. Концепція освіти упродовж життя: реалії економічного світу. 2021. URL: https://dut.edu.ua/ua/news-1-572-9142-koncepciya-osviti-uprodovzh-zhittya-realii-ekonomichnogo-svitu_kafedra-marketingu#_ftn2.
11. Ровенчак І. І., Котик Л. І. Актуальність викладання навчальної дисципліни «Геокультура і геоосвіта України» у вищій школі // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2021. Вип. 33. С. 69-77. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/view/17714>.
12. Сергеева Л. Професійне орієнтування: сучасний погляд та перспективи змін // Вісник післядипломної освіти. 2021. Вип. 17 (46). С. 146-160. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/17_46_2021/pedagog/Bulletin_17_46_Pedagogika_Sergeieva.pdf.
13. Knight P. T. The Half-Life of Knowledge and Structural Reform of the Education Sector for the Global Knowledge-Based Economy. 2017. URL: https://www.researchgate.net/publication/318380821_The_Half--Life_of_Knowledge_and_Structural_Reform_of_the_Education_Sector_for_the_Global_Knowledge--Based_Economy.
14. Skills for Social Progress, 2015. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-for-social-progress-9789264226159-en.htm>.
15. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them, 2020. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them>.

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ЗОБРАЖЕНЬ НА МОНЕТАХ КРАЇН ЄВРОПИ: ОПИС ТА ЗАСТОСУВАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ І ПОЗАШКІЛЛІ

Мисько В.З.

Кам'янець-Подільське позашкільне навчально-виховне об'єднання,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

myskovolodymyr68@gmail.com

Мисько Т.О.

Кам'янець-Подільський ліцей №17, м. Кам'янець-Подільський, Україна

myskotania357@gmail.com

Металеві грошові знаки – монети, практично з моменту свого виникнення почали використовуватись не лише за основною функцією

Філюк С.М. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	287
Яроменко О.В. ТРАНСПОРТНА ІНФРАСТРУКТУРА В СИСТЕМІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РІВНЕНЩИНИ.....	291

ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА. VARIA

Байтеряков О.З. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ.....	296
Варакута О.М. ОСВІТНІ ВИМІРЮВАННЯ ОЧІКУВАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ГЕОГРАФІЇ ЗАСОБАМИ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ.....	300
Грицевич В.С. МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ШКІЛЬНИХ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЕКСКУРСІЙ НА ОБ'ЄКТИ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ.....	306
Гудзеляк І. І. ВИВЧЕННЯ РОСІЇ ЯК ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА У ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ.....	308
Yevdokymov S. CONSTRUCTION OF ARTIFICIAL NEURON NETWORKS ON THE BASIS OF THE MOTIVATION THEORY OF SOCIAL STUDY FORMED FROM CHILDHOOD.....	311
Котик Л. І. ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У РАМКАХ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА».....	313
Мисько В.З., Мисько Т.О. ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ЗОБРАЖЕНЬ НА МОНЕТАХ КРАЇН ЄВРОПИ: ОПИС ТА ЗАСТОСУВАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ І ПОЗАШКІЛЛІ.....	319
Моргацький В.М., Вужинська Г.В. ДО НЕФОРМАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДОБУТТІ ВИЩОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ: КЕЙС ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	328
Назаренко Т. Г. ОСНОВНІ МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ КРАСЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ГІМНАЗІЇ.....	331
Теліш П.С. ПРО ГІМНАЗІЙНІ РОКИ СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО.....	334

**Збірник наукових праць
за матеріалами**

Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«ПРОФЕСОР ОЛЬГА ЗАСТАВЕЦЬКА - ВЧЕНА,
ПЕДАГОГ, ОРГАНІЗАТОР ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ»
(до 70-ої річниці від дня народження вченої)**

27 квітня 2023 року, м. Тернопіль, Україна

Матеріали друкуються в авторській редакції. За точність викладеного матеріалу
відповідальність несуть автори

Комп'ютерна верстка : *Тарас Заставецький*

Контактна інформація організаційного комітету:
46018, Україна, м. Тернопіль, вул.Кривоноса, 2, географічний факультет,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail:zast.lesia@gmail.com